

بررسی تأثیر آرمان‌گرایی توسعه‌ای بر شکاف بین نگرش‌های دختران و مادران آنها نسبت به ازدواج و خانواده

The Effect of Developmental Idealism on the Gap between Mothers and Daughters in their Attitudes towards Marriage and Family

Z. Kazemi, M.A. ✉

زهرا کاظمی ✉

مدرس گروه علوم اجتماعی دانشگاه پیام‌نور میانه

دریافت مقاله: ۸۸/۱۰/۱۹

دریافت نسخه اصلاح شده: ۸۹/۷/۵

پذیرش مقاله: ۸۹/۷/۱۵

Abstract

The aim of this article is to study the effect of developmental idealism on the gap between the attitudes of mothers and their daughters towards marriage and family. This research is a survey carried out via a self-administered questionnaire completed by 400 female students and their mothers in Tabriz University. A statistical sample was selected using "Proportional Stratified Sampling" method. Findings reveal that there is a noticeable gap between mothers and their daughters attitudes towards marriage and family.

چکیده:

این مقاله بر آن است ضمن شناخت نگرش دختران و مادران نسبت به ازدواج، خانواده و شکاف بین آنها، تأثیر آرمان‌گرایی توسعه‌ای را بر این شکاف بررسی کند. این پژوهش به شیوه پیمایشی و با کمک پرسشنامه خود ایفا بر روی ۴۰۰ نفر (۲۰۰ نفر دختر و ۲۰۰ نفر مادران آنها) از دانشجویان دختر دانشگاه تبریز انجام گرفته است. برای گزینش نمونه‌ها از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده است. بر اساس یافته‌های این پژوهش، بین نگرش مادران و دختران آنها شکاف قابل توجهی وجود دارد.

✉Corresponding author: Dept. of Social Sciences, Payam Nour University, Miyaneh, Eastern Azarbayejan.
Tel: +98-09143234253
Email: Zaharakazemi_mehr@yahoo.com

✉نویسنده مسئول: آذربایجان شرقی، میانه، دانشگاه پیام‌نور، گروه علوم اجتماعی
تلفن: ۰۹۱۴۳۲۳۴۲۵۳
پست الکترونیکی: Zaharakazemi_mehr@yahoo.com

Mothers are more traditional in their attitudes toward the preferred age for marriage, husband selection, separation and divorce, favourable marriage conditions, decision-making ability in the family, family relations and favourable conditions of child-bearing. However, their daughters show more modern attitudes. Developmental idealism is found to have a direct and positive effect on the gap between mothers, and their daughters, attitudes towards marriage and family: an increase in the developmental idealism results in a more modern personal attitude.

KeyWords: developmental idealism, gap between mothers and daughters in their attitudes, marriage and family.

نگرش مادران نسبت به سن مطلوب ازدواج، نحوه انتخاب همسر، جدایی و طلاق، مطلوبیت ازدواج، قدرت تصمیم‌گیری در خانواده، ارتباطات خانوادگی و مطلوبیت فرزندآوری، سنتی است و دختران نسبت به این شاخص‌ها نگرش مدرن دارند. همچنین آرمان‌گرایی توسعه‌ای بر این شکاف نگرشی بین مادران و دختران تأثیر مستقیم و مثبت دارد و با افزایش آرمان‌گرایی توسعه‌ای، نگرش نسبت به ازدواج و تشکیل خانواده در بین افراد، مدرن‌تر می‌شود.

کلیدواژه‌ها: آرمان‌گرایی توسعه‌ای، شکاف نگرش بین مادران و دختران، خانواده و ازدواج

مقدمه

با گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی نوین که ناشی از دگرگونی‌های نظام‌های ارتباطی داخل و خارج از کشور است، آشنایی افراد جامعه با فرهنگ و آداب و رسوم سایر ملل امکان‌پذیر شده و ره‌آورد این دگرگونی‌ها تغییرات نگرشی افراد نسبت به موقعیت شان در جامعه و در ارتباط با جامعه جهانی است. یکی از چالش‌های بنیادین که جوامع در حال گذار از دوران سنتی به مدرن با آن دست به‌گریبان‌اند، چالش سنت‌های کنونی جامعه با ارزش‌های مدرن است (عباسی، ۱۳۸۵). از نظر ویلیام جی گود (۱۹۶۳) و پیتر سی اسمیت^۱ (۱۹۸۰) فرآیند جهانی‌نوسازی موجب تغییر در ساختار سنتی خانواده در سراسر جهان شده است. در این فرآیند نقش شبکه خویشاوندی در روابط خانوادگی و آداب و رسوم ازدواج تغییر یافته و الزامات دو جانبه بین زوج‌ها و شبکه خویشاوندی وجود ندارد. نو مکانی، انتخاب آزادانه همسر، توافق اولیه بین زن و شوهر و ضرورت علاقه دو جانبه بین آن‌ها از نتایج سازگاری خانواده با شرایط زندگی مدرن است (کنعانی، ۱۳۸۵: ۱۰۷). بر اساس نظریه آرمان‌گرایی توسعه‌ای، گریتز (۱۹۷۳)، فریک^۲ (۱۹۹۷) و آندرد^۳ (۱۹۸۴)، چارچوب توسعه‌ای را به عنوان یک «مدل آرمانی از واقعیت»^۴ و یک «مدل آرمانی برای واقعیت»^۵ توصیف کرده‌اند. به

عنوان یک مدل آرمانی از واقعیت، پارادایم توسعه‌ای پیشنهاد می‌کند که همه جوامع از طریق همان مراحل طبیعی، کلی و لازم توسعه، پیشرفت می‌کنند که جوامع پیشرفته و مدرن اروپای غربی در چند قرن اخیر طی کرده‌اند (تورنتون و همکاران، ۲۰۰۶). به عنوان یک مدل آرمانی برای واقعیت، آرمان‌گرایی توسعه‌ای یک چارچوبی است برای رفتار و واکنش به جهان. چهار موضوع اصلی که آرمان‌گرایی توسعه‌ای به آن می‌پردازد عبارتند از: جامعه مدرن خوب و قابل دسترس است؛ خانواده مدرن خوب و قابل دسترس است؛ جامعه و خانواده مدرن به صورت علت و معلول در ارتباط با هم هستند؛ افراد آزاد و برابر هستند و روابط اجتماعی باید بر پایه رضایت و خرسندی باشد. به عبارت دیگر، آزادی و برابری و حقوق انسانی در بسیاری از حوزه‌ها و از جمله خانواده را در بر می‌گیرد. اگرچه ایده‌های پارادایم توسعه‌ای اولین بار در بین نخبگان غربی رواج یافته، اما از طریق رسانه‌های جمعی، تحصیلات، صنعتی شدن، شهرنشینی و ... به صورت فعال گسترش یافته‌اند (همان، ۸).

یافته‌های تحقیق خزاعی (۱۳۷۹) نشان می‌دهد که سنت‌ها و رسوم مربوط به نگهداری از سالمندان و حمایت از اعضای خانواده حفظ شده است. با وجود پایایی کارکردها و آداب و رسوم ازدواج و تشدید در اجرای مراسم فوق، برخی از سنت‌ها و ارزش‌های حاکم بر خانواده و شبکه خویشاوندی تحت تأثیر تحولات اجتماعی و فرهنگی قرار گرفته و در نهایت، خانواده تهرانی را خانواده‌ای در حال گذر از خانواده سنتی به مدرن می‌بیند (خزاعی، ۱۳۷۹).

کویسومبیگ و هالمن (۲۰۰۳) تأثیر گسترش و همگانی شدن تحصیلات که یکی از ره‌آوردهای مهم توسعه است را بر روی ازدواج بررسی کرده و نشان داده‌اند که تحصیلات افراد بر سن ازدواج، انتظار از روابط زناشویی و نحوه انتخاب همسر تأثیر داشته است. نوسازی از طریق گسترش تحصیلات عمومی و فراهم کردن امکان حضور در فعالیتهای بیرون از خانه، موقعیت زنان را بهبود بخشیده است. موقعیت بهبودیافته زنان با افزایش سن ازدواج، کاهش فاصله سنی بین زوجین، افزایش قدرت تصمیم‌گیری در خانواده و کاهش باروری همراه بوده است (کویسومبیگ و هالمن، ۲۰۰۳).

لالونده و دیگران (۲۰۰۴) به بررسی نقش فرهنگ در روابط بین شخصی پرداخته‌اند. نمونه مورد مطالعه آن‌ها نسل دوم دو گروه ملیتی در کانادا بوده‌اند. ۹۷ نفر کانادایی از آسیای جنوبی (۴۲ زن و ۵۵ مرد) با میانگین سنی ۲۰/۷ و ۸۹ نفر اروپا-کانادایی (۴۶ زن و ۴۳ مرد) با میانگین سنی ۲۰/۷، افراد مورد مطالعه در این تحقیق بوده‌اند. نتایج نشان می‌دهند که نسل دوم آسیایی‌ها که در کانادا زندگی می‌کنند، برخی از ارزش‌های خانوادگی خود را درونی کرده و این‌که خانواده‌های آن‌ها سعی و تلاش بیشتری برای انتقال ارزش‌ها و سنت‌های فرهنگی به فرزندان‌شان انجام داده‌اند. هم‌چنین بر نقش مهم جامعه‌پذیری به عنوان یک متغیر مهم در این مطالعه تأکید شده است. شواهد حاکی از گسترش میراث فرهنگی مهاجران آسیای جنوبی به نسل دوم آن‌ها بوده که در انتخاب و

ترجیحاتشان در مورد همسرگزینی و دوست‌گزینی از جنس مخالف بسیار مؤثر بوده است (لالونده و دیگران، ۲۰۰۴).

فرایند نوسازی به همراه گسترش موج وسیع صنعتی شدن، جوامع مختلف را دستخوش تغییرات و تحولات عمده‌ای در زمینه‌های مسائل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نموده است و بسیاری از این تحولات متأثر از جایگزینی و گزینش‌های متفاوت نسل‌هایی‌اند که از پس هم می‌آیند و نیز وجود تفاوت‌ها و تمایزات در بین باورها و نگرش‌های آن‌هاست که تحولات اساسی را در جامعه موجب شده‌اند. تفاوت نگرش‌ها و ایده‌آل‌های نسل‌های مختلف موجب شکاف نسلی مخصوصاً بین والدین و جوانان شده است. در زمینه ازدواج و خانواده نیز موجب شکاف بین نگرش‌های والدین و جوانان در خصوص بازتولید ارزش‌های مربوط به خانواده و ازدواج شده است (سرایی، ۱۳۸۵).

دگرگونی‌های این گستره از روابط اجتماعی را، بدون نگرش به نقش زنان و دختران، به‌سان یکی از سازه‌های بسیار مهم در این زمینه، نمی‌توان بررسی کرد. از آن‌جا که ارزش‌ها در جهان امروز و جامعه ایران جنسیتی شده‌اند، چنین می‌نماید که روند دگرگونی‌های ارزشی نیز به سوی اثرپذیری از جنسیت به پیش می‌رود. از این رو، توجه به ارزش‌ها و نگرش‌های زنان و دختران در گستره‌های گوناگون اجتماعی بسیار مهم شمرده می‌شود (عسکری ندوشن، ۱۳۸۲). از این گذشته، دگرگونی‌های ساختاری در آموزش و کار زنان، افزایش توان آن‌ها در زمینه‌های خانوادگی و اجتماعی و رشد اندیشه‌های فمینیستی، آن‌ها را به بازنگری در نقش‌ها و هویت‌های سنتی خود و دگرگون‌سازی آن واداشته است. آنان خواستار حقوق برابر در همه زمینه‌های زندگی و جهان اجتماعی‌اند و با پافشاری بر گزینش فردی، آزادی بیش‌تری در گزینش همسر خود جستجو می‌کنند (عبداللهمیان، ۱۳۸۳). بنابراین شناخت و بررسی عوامل مؤثر بر شکاف نسلی بین دختران و مادران آن‌ها مخصوصاً شاخص‌ها، ویژگی‌ها و چالش‌های ازدواج می‌تواند به متصدیان و متولیان فرهنگی کشور در جهت برون‌رفت از وضعیت موجود در عرصه تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری کمک کند. هم‌چنین از آن‌جایی که رفتار، تابعی از نگرش و ارزش‌گذاری‌های مثبت و منفی تلقی می‌شود و نگرش‌های فرهنگی افراد جامعه تحت تأثیر نوسازی و توسعه تغییر پیدا می‌کنند، پس با بررسی نگرش‌های نسل جوان نسبت به تشکیل خانواده و ایده‌آل‌های همسرگزینی می‌توان تا حدی به پیش‌بینی رفتارهای آتی ایشان اقدام نمود و هماهنگی آن با روندی که در سال‌های اخیر از سوی زوج‌های ایرانی در زمینه افزایش سن ازدواج و کاهش باروری در پیش گرفته شده است را مورد بررسی قرار داد (احمدنیا و مهریار، ۱۳۸۲).

از این رو، این پژوهش در پی دستیابی به این اهداف است: ارزیابی میزانی که دختران دانشجو و مادران آن‌ها، پارادایم آرمان‌گرایی توسعه‌ای (شناخت شاخص‌های توسعه و تغییر و تحولات نگرشی و رفتاری ناشی از توسعه) را قبول کرده و به آن معتقد هستند؛ بررسی نگرش‌های دختران و مادران

آن‌ها در خصوص خانواده و ازدواج؛ بررسی تفاوت بین نگرش‌های دختران و مادران آن‌ها در خصوص خانواده و ازدواج؛ بررسی تأثیر آرمان‌گرایی توسعه‌ای بر شکاف بین نگرش‌های دختران و مادران آن‌ها در خصوص خانواده و ازدواج.

روش

این پژوهش مبتنی بر پارادایم اثبات‌گرایی و رهیافت کمی است که با روش پیمایشی انجام شده است.

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این مطالعه دانشجویان دختر دانشگاه تبریز و مادران آن‌ها می‌باشند و تعداد ۴۰۰ نفر (۲۰۰ نفر دختر و ۲۰۰ نفر مادر آن دختران) به عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفته‌اند. گزینش نمونه‌ها با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای چند مرحله‌ای انجام گرفته است.

ابزار پژوهش

ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته است که برای مقایسه نگرش دختران و مادران آن‌ها، در اختیار هر دو گروه قرار داده شده است. دو نوع روایی برای پرسشنامه لحاظ شده است. الف) روایی صوری، بدین صورت که سؤالات پرسشنامه به چند تن از استادان و دانشجویان گروه جامعه‌شناسی برای داوری ارائه شد. ب) از آن جایی که نتایج منعکس شده میان متغیرها انتظارات نظری را در سنجش نگرش به خانواده و ازدواج و ارتباط ابعاد آن با یکدیگر بر طرف کرده است، ابزار تحقیق از روایی سازه نیز برخوردار بوده است. برای اطمینان یافتن از پایایی سؤالات پرسشنامه، از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. نتایج گویای آن بود که ضریب آلفای کرونباخ در مورد شاخص سن مطلوب ازدواج (با ۶ گویه) ۰/۸۲، نحوه انتخاب همسر (با ۸ گویه) ۰/۷۵، جدایی و طلاق (با ۷ گویه)، مطلوبیت ازدواج (با ۹ گویه) ۰/۸۷، قدرت تصمیم‌گیری در خانواده (با ۵ گویه) ۰/۷۹، ارتباطات خانوادگی (با ۷ گویه) ۰/۸۵ و مطلوبیت فرزندآوری (با ۶ گویه) ۰/۷۸ بوده است. به منظور تحلیل داده‌ها علاوه بر آمارهای توصیفی، از آمارهای استنباطی نیز استفاده شد و آزمون‌هایی مثل مقایسه میانگین‌ها (تی تست)، رگرسیون و همبستگی پیرسون برای نشان دادن تفاوت‌های آماری و معناداری روابط مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

متغیر وابسته این تحقیق نگرش به خانواده و ازدواج می‌باشد که از مجموع شاخص‌های سن مطلوب ازدواج، نحوه انتخاب همسر، قدرت تصمیم‌گیری در خانواده، جدایی و طلاق، ارتباطات خانوادگی و مطلوبیت ازدواج و فرزندآوری به دست می‌آید و این شاخص‌ها هم بر اساس طیف لیکرت

سنجیده می‌شوند. نمره این متغیر توسط ۴۸ گویه که هر گویه از نمره ۱ تا ۵ ارزش‌گذاری شده، اندازه‌گیری و سپس بر اساس کمترین نمره داده شده توسط پاسخگویان (۶۹) و بیشترین نمره (۲۱۵) و تقسیم دامنه نمرات به ۲، دو طبقه سنتی و مدرن تشکیل شده است و افراد بر اساس نمره‌ای که می‌گیرند در یکی از این طبقات جای گرفته‌اند.

متغیر مستقل آرمان‌گرایی توسعه‌ای می‌باشد. منظور از آرمان‌گرایی توسعه‌ای مفهومی است که به بررسی، توصیف و تفسیر تغییرات و دگرگونی‌های جهان و روابط انسان‌ها، در جهت فهم بهتر و واکنش مطلوب‌تر نسبت به آن‌ها می‌پردازد که در این تحقیق از طریق انطباق جنبه عینی و ذهنی توسعه سنجیده می‌شود.

جنبه عینی توسعه از طریق گزارش شاخص‌های توسعه انسانی^۶ که هر سال توسط سازمان ملل به رتبه‌بندی شاخص‌های توسعه انسانی برای همه کشورها می‌پردازد، تعریف می‌گردد و در این تحقیق از گزارش سال ۲۰۰۷، شاخص‌های زیر برای سه کشور - به عنوان نمونه‌ای از کشورهای در حال توسعه (ایران)، توسعه یافته (آمریکا) و توسعه نیافته (افغانستان) استفاده شده است. این شاخص‌ها عبارتند از: شاخص امید زندگی، میزان بیکاری، آزادی سیاسی، تحصیلات، اقتصاد آزاد و کیفیت زندگی.

جنبه ذهنی توسعه: منظور فرآیندی است که به تغییر و تحولات نگرش‌ها و ارزش‌های افراد در اثر تغییر و تحولات ناشی از توسعه و نوسازی می‌پردازد. برای سنجش جنبه ذهنی آرمان‌گرایی توسعه‌ای شاخص‌های ذکر شده توسط افراد نمونه، برای سه کشور رتبه‌بندی شده است. ما برای استفاده از ضریب همبستگی اسپیرمن، نمره‌ها را ابتدا به رتبه تبدیل کرده و سپس بین رتبه افراد و رتبه سازمان ملل به هر یک از این شاخص‌ها همبستگی اسپیرمن گرفتیم، از مجموع ضرایب اسپیرمنی که برای هر فرد نسبت به هر شاخص توسعه حاصل شد، نمره آرمان‌گرایی وی بدست آمد.

یافته‌ها

جداول ۱ و ۲، فراوانی و درصد پاسخگویان را بر حسب شاخص‌های نگرش به ازدواج و دختر یا مادر بودن آن‌ها نشان می‌دهد.

جدول ۱: توزیع پاسخگویان بر حسب نگرش به سن مطلوب ازدواج و نحوه

انتخاب همسر و دختر یا مادر بودن آن‌ها

نحوه انتخاب همسر		سن مطلوب ازدواج				دختر یا مادر بودن	
		مادر		دختر		نگرش به ازدواج	
مادر	دختر	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
۸۴/۵	۱۷۵	۱۵/۵	۳۲	۸۲/۷	۱۶۷	۱۷/۳	۳۵
۱۳	۲۵	۸۷	۱۶۸	۱۶/۷	۳۳	۸۲/۳	۱۶۵

جدول ۲: توزیع پاسخگویان بر حسب نگرش به جدایی و طلاق و مطلوبیت ازدواج و دختر یا مادر بودن آنها

مطلوبیت ازدواج				جدایی و طلاق				دختر یا مادر بودن	
مادر		دختر		مادر		دختر		نگرش به ازدواج	
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۵۵/۳	۱۰۵	۴۴/۷	۸۵	۸۸	۱۷۶	۱۲	۲۴	سنتی	
۴۵/۲	۹۵	۵۴/۸	۱۱۵	۱۲	۲۴	۸۸	۱۷۶	مدرن	

همان‌طور که در جدول ۱ و ۲ مشاهده می‌شود، نسبت به شاخص‌های ازدواج شکاف نگرشی عمیقی بین دختران و مادران آنها وجود دارد. نگرش مادران سنتی‌تر و نگرش دختران مدرن‌تر است. در مورد شاخص‌های سن مطلوب ازدواج، نحوه انتخاب همسر و جدایی و طلاق، درصد نگرش مدرن در بین دختران به ترتیب بیش از پنج برابر، شش برابر و هفت برابر مادران آنهاست. بیشترین اختلاف نگرشی بین دختران و مادران آنها در مورد شاخص جدایی و طلاق و کمترین اختلاف در مورد شاخص مطلوبیت ازدواج دیده می‌شود.

جدول ۳، فراوانی و درصد پاسخگویان را بر حسب شاخص‌های نگرش به خانواده و دختر یا مادر بودن آنها نشان می‌دهد.

جدول ۳: توزیع پاسخگویان بر حسب نگرش به خانواده و دختر یا مادر بودن آنها

مطلوبیت فرزندآوری				ارتباطات خانوادگی				قدرت تصمیم‌گیری				دختر یا مادر بودن	
مادر		دختر		مادر		دختر		مادر		دختر		نگرش به خانواده	
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۸۸/۱	۱۴۱	۱۱/۹	۱۹	۸۸/۵	۱۷۷	۱۱/۵	۲۳	۸۶/۲	۱۶۹	۱۳/۸	۲۷	سنتی	
۲۵	۵۹	۷۵	۱۸۱	۱۱/۵	۲۳	۸۸/۵	۱۷۷	۱۶	۳۱	۸۴	۱۷۳	مدرن	

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، نگرش مادران نسبت به شاخص‌های خانواده سنتی‌تر و نگرش دختران مدرن‌تر است. عمیق‌ترین شکاف نگرشی میان دختران و مادران آنها در مورد شاخص ارتباطات خانوادگی وجود دارد. درصد نگرش مدرن در بین دختران در مورد این شاخص بیش از هفت برابر مادران آنهاست.

جدول ۴، فراوانی و درصد پاسخگویان بر حسب میزان آرمان‌گرایی توسعه‌ای و دختر یا مادر بودن آنها را نشان می‌دهد.

جدول ۴: توزیع پاسخگویان بر حسب میزان آرمان‌گرایی توسعه‌ای

دختر		مادر		دختر یا مادر بودن	آرمان‌گرایی توسعه‌ای
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۱۲/۷	۱۴	۸۸/۳	۹۶		پایین
۲۴/۵	۲۷	۷۴/۵	۸۳		متوسط
۸۸/۵	۱۵۹	۱۱/۵	۲۱		بالا

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، تفاوت بسیاری بین میزان آرمان‌گرایی توسعه‌ای دختران و مادران آن‌ها وجود دارد و آرمان‌گرایی توسعه‌ای دختران بسیار بالاتر از مادران آن‌هاست. درصد آرمان‌گرایی توسعه‌ای بالا در بین دختران بیش از هفت برابر مادران آن‌هاست. جدول ۵، رتبه پاسخگویان و رتبه سازمان ملل به وضعیت شاخص‌های توسعه کشورهای آمریکا، ایران و افغانستان را نشان می‌دهد.

جدول ۵: مقایسه رتبه پاسخگویان با رتبه سازمان ملل به وضعیت شاخص‌های توسعه آمریکا، ایران و افغانستان

رتبه‌بندی UN			میانگین رتبه‌بندی افراد			شاخص توسعه
افغانستان	ایران	آمریکا	افغانستان	ایران	آمریکا	
۳	۳	۱	۳/۹۲	۲/۵۶	۱/۳۳	میزان بیکاری
۲	۵	۲	۲/۵۴	۵/۸۷	۲/۷۸	امید به زندگی
۵	۲	۳	۴/۷۷	۲/۳۲	۲/۸۲	آزادی سیاسی
۱	۴	۴	۱/۱۲	۴/۳۳	۵/۲۲	تحصیلات
۶	۶	۵	۵/۵۵	۵/۱۵	۵/۹۵	کیفیت زندگی
۴	۱	۶	۳/۷۵	۱/۹۵	۶/۲۵	اقتصاد آزاد

نتایج جداول ۵ نشان می‌دهد که رتبه افراد به رتبه سازمان ملل نزدیک است. بنابراین افراد آرمان‌گرایی بالایی دارند. در مورد آمریکا افراد نمونه به شاخص‌های «امید زندگی، تحصیلات، میزان بیکاری، اقتصاد آزاد و کیفیت زندگی» رتبه بیشتری از رتبه سازمان ملل داده و نگرش مثبتی نسبت به وضعیت این شاخص‌ها در آمریکا داشته‌اند. در مورد ایران شاخص‌های «امید زندگی، تحصیلات، اقتصاد آزاد و آزادی سیاسی» رتبه بیشتری از رتبه سازمان ملل داده و نگرش مثبتی نسبت به وضعیت این شاخص‌ها در ایران داشته‌اند و در مورد افغانستان به شاخص‌های «امید زندگی، تحصیلات و میزان بیکاری» رتبه بیشتری از رتبه سازمان ملل داده و نگرش مثبتی نسبت به وضعیت این شاخص‌ها در آمریکا داشته‌اند.

جدول ۶، آزمون تفاوت میانگین شاخص‌های نگرش به خانواده را بر حسب دختر یا مادر بودن نشان می‌دهد.

جدول ۶: آزمون تفاوت میانگین شاخص‌های نگرش به خانواده
بر حسب دختر یا مادر بودن

سطح معناداری	مقدار t	انحراف معیار	میانگین	نگرش به خانواده	
				دختر	مادر
۰/۰۳۷	۱۲/۶۷	۴/۸۷۷	۲۰/۲	دختر	قدرت تصمیم‌گیری
		۴/۹۱۳	۱۰/۹	مادر	
۰/۱۱۵	۱/۷۸	۶/۱۱۸	۱۶/۹	دختر	ارتباطات خانوادگی
		۶/۵۶۱	۱۵/۹	مادر	
۰/۰۰۰	۱۰/۱۸	۵/۸۷۶	۲۴/۱	دختر	مطلوبیت فرزندآوری
		۶/۹۹۴	۱۳/۲	مادر	

نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد با توجه به سطح معناداری بین نگرش به قدرت تصمیم‌گیری در خانواده و مطلوبیت فرزندآوری در بین دختران و مادران آن‌ها تفاوت معناداری وجود دارد و میانگین نگرش دختران تقریباً دو برابر مادران‌شان است. ولی بین نگرش به ارتباطات خانوادگی دختران و مادران‌شان تفاوت معناداری وجود ندارد. به‌طور کلی نتایج نشان‌دهنده وجود شکاف نگرشی بین دختران و مادران آن‌ها نسبت به شاخص‌های نگرش به خانواده می‌باشد و نگرش دختران نسبت به مادران‌شان مدرن‌تر است.

جدول ۷، آزمون تفاوت میانگین شاخص‌های نگرش به ازدواج را بر حسب دختر یا مادر بودن نشان می‌دهد.

جدول ۷: آزمون تفاوت میانگین شاخص‌های نگرش به ازدواج
بر حسب دختر یا مادر بودن

سطح معناداری	مقدار t	انحراف معیار	میانگین	نگرش به ازدواج	
				دختر	مادر
۰/۰۰۰	۸/۱۵	۵/۶۰۷	۲۲/۷	دختر	سن مطلوب ازدواج
		۵/۸۲۲	۱۰/۷	مادر	
۰/۰۰۰	۱۲/۳۵	۷/۵۲۶	۳۱/۸	دختر	نحوه انتخاب همسر
		۸/۸۸۷	۱۴/۴	مادر	
۰/۰۲۳	۱۶/۸۵	۷/۰۹۲	۲۷/۱	دختر	جدایی و طلاق
		۷/۴۴۸	۱۳/۸	مادر	
۰/۰۳۷	۹/۴۸	۱۲/۳۰۷	۲۸/۴	دختر	مطلوبیت ازدواج
		۱۳/۵۹۹	۲۶/۹	مادر	

نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد با توجه به سطح معناداری بین دختران و مادرانشان نسبت به تمام شاخص‌های نگرش به ازدواج تفاوت معناداری وجود دارد و در تمام موارد میانگین نگرش دختران بیشتر از مادران آنهاست. به عبارت دیگر نگرش دختران نسبت به مادرانشان مدرن‌تر است. همچنین بر اساس نتایج بین نگرش دختران و مادرانشان نسبت به شاخص نحوه انتخاب همسر بیشترین تفاوت میانگین (بیشترین شکاف نگرشی) و نسبت به شاخص مطلوبیت ازدواج کمترین تفاوت میانگین (کمترین شکاف نگرشی) وجود دارد.

جدول ۸، آزمون رابطه آرمان‌گرایی توسعه‌ای با نگرش به ازدواج را نشان می‌دهد.

جدول ۸: آزمون رابطه آرمان‌گرایی توسعه‌ای با نگرش به ازدواج

نگرش به ازدواج	R	R ²	Adj.R ²	انحراف معیار	B	Beta	F	sig
سن مطلوب ازدواج	۰/۶۹۶	۰/۴۸۴	۰/۴۸۳	۵/۹۵۵	۶/۹۱۰	۰/۶۹۶	۱۹/۳۳	۰/۰۰۰
نحوه انتخاب همسر	۰/۷۱۴	۰/۵۱۰	۰/۵۰۹	۸/۳۸۷	۱۰/۲۵۳	۰/۷۱۴	۲۰/۳۷	۰/۰۰۰
جدایی و طلاق	۰/۷۳۴	۰/۵۳۸	۰/۵۳۷	۶/۷۰۳	۸/۶۶۵	۰/۴۰۲	۱۷/۷۳	۰/۰۰۰
مطلوبیت ازدواج	۰/۲۶۶	۰/۰۷۱	۰/۰۶۸	۱۲/۵۲۴	-۴/۱۳۷	-۰/۲۶۶	-۵/۵۱	۰/۰۰۰

نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد با توجه به سطح معناداری بین آرمان‌گرایی توسعه‌ای و شاخص نگرش به سن مطلوب ازدواج رابطه مستقیم و قابل توجهی وجود دارد. به عبارت دیگر هرچه میزان آرمان‌گرایی توسعه‌ای بالاتر باشد، نگرش به سن مطلوب ازدواج مدرن‌تر است. بین آرمان‌گرایی توسعه‌ای و شاخص نگرش به نحوه انتخاب همسر رابطه مستقیم و قوی وجود دارد. به عبارت دیگر هرچه میزان آرمان‌گرایی توسعه‌ای بالاتر باشد، نگرش به نحوه انتخاب همسر مدرن‌تر است. همچنین بین آرمان‌گرایی توسعه‌ای و شاخص نگرش به جدایی و طلاق رابطه مستقیم و قابل توجهی وجود دارد. به عبارت دیگر هرچه میزان آرمان‌گرایی توسعه‌ای بالاتر باشد، نگرش به جدایی و طلاق مدرن‌تر است. ولی بین آرمان‌گرایی توسعه‌ای و شاخص نگرش به مطلوبیت ازدواج رابطه معکوس و ضعیفی وجود دارد. به عبارت دیگر هرچه میزان آرمان‌گرایی توسعه‌ای بالاتر باشد، نگرش به مطلوبیت ازدواج سنتی‌تر است. بر اساس نتایج، بین آرمان‌گرایی توسعه‌ای و شاخص نگرش به جدایی و طلاق قوی‌ترین رابطه وجود دارد. جدول ۹، آزمون رابطه آرمان‌گرایی توسعه‌ای با نگرش به خانواده را نشان می‌دهد.

جدول ۹: آزمون رابطه آرمان‌گرایی توسعه‌ای با نگرش به خانواده

نگرش به خانواده	R	R ²	Adj.R ²	انحراف معیار	B	Beta	F	sig
قدرت تصمیم‌گیری	۰/۸۲۸	۰/۶۸۵	۰/۶۸۵	۳/۷۸۶	۶/۶۸	۰/۸۲۸	۲۹/۴۴	۰/۰۰۰
ارتباطات خانوادگی	۰/۷۲۵	۰/۵۲۵	۰/۵۲۴	۵/۷۹۶	۷/۲۹	۰/۷۲۵	۲۰/۹۸	۰/۰۰۰
مطلوبیت فرزندآوری	۰/۸۸۶	۰/۷۸۵	۰/۷۸۵	۳/۹۱۶	-۸/۹۶	-۰/۸۸۶	-۳۸/۱۶	۰/۰۰۰

نتایج جدول ۹ نشان می‌دهد با توجه به سطح معناداری بین آرمان‌گرایی توسعه‌ای و شاخص نگرش به قدرت تصمیم‌گیری رابطه مستقیم و بسیار قوی وجود دارد. به عبارت دیگر هرچه میزان آرمان‌گرایی توسعه‌ای بالاتر باشد، نگرش به قدرت تصمیم‌گیری مدرن‌تر است بین آرمان‌گرایی توسعه‌ای و شاخص نگرش به ارتباطات خانوادگی رابطه مستقیم و قابل توجهی وجود دارد. به عبارت دیگر هرچه میزان آرمان‌گرایی توسعه‌ای بالاتر باشد، نگرش به ارتباطات خانوادگی مدرن‌تر است. بین آرمان‌گرایی توسعه‌ای و شاخص نگرش به مطلوبیت فرزندآوری رابطه معکوس و بسیار قوی وجود دارد. به عبارت دیگر هرچه میزان آرمان‌گرایی توسعه‌ای بالاتر باشد، نگرش به مطلوبیت فرزندآوری سنتی‌تر است. بین این دو متغیر قوی‌ترین رابطه وجود دارد.

بحث

چارچوب توسعه‌ای به عنوان یک «مدل آرمانی از واقعیت» و یک «مدل آرمانی برای واقعیت» توصیف شده است که به عنوان یک مدل آرمانی از واقعیت، مدل‌هایی برای تفسیر تغییر رفتارها و دیدگاهی برای دیدن و فهمیدن جهان فراهم می‌کند و به عنوان یک مدل آرمانی برای واقعیت، چارچوبی برای چگونه رفتار کردن و واکنش به جهان فراهم می‌کند. بر طبق نظریه آرمان‌گرایی توسعه‌ای ایده‌ها و آرمان‌های توسعه‌ای در رابطه با زندگی خانوادگی در سراسر جهان انتشار یافته‌اند و نیرویی برای تغییرات آرمانی و رفتاری افراد شده‌اند. این تغییر رفتارها تحت تأثیر عوامل ناشی شده از توسعه مثل گسترش تحصیلات و استفاده از وسایل ارتباط جمعی می‌باشند (تورنتون و همکاران، ۲۰۰۶). خانواده امروزی از لحاظ ساخت و کارکرد و برخی ارزش‌های فرهنگی، تمایلی به مشابهت با خصوصیات خانواده و ازدواج در جوامع صنعتی نشان می‌دهد. عوامل نوسازی باعث تغییراتی چون گسترش ارتباطات فرا منطقه‌ای، سنت‌زدایی، تضعیف روابط خویشاوندی، توانمندسازی زنان، افزایش درک و آگاهی، گرایش به خود اتکایی و خانواده هسته‌ای می‌شود (محمدپور و همکاران، ۱۳۸۸). این پژوهش درصدد برآمد تا با استفاده از نظریه‌های نوسازی و آرمان‌گرایی توسعه‌ای، نگرش دختران و مادران نسبت به ازدواج و خانواده و شکاف بین آن‌ها و تأثیر آرمان‌گرایی توسعه‌ای را بر این شکاف بررسی کند. متغیر وابسته این تحقیق نگرش نسبت به ازدواج و خانواده که از مجموع شاخص‌های سن مطلوب ازدواج، نحوه انتخاب همسر، جدایی و طلاق، مطلوبیت ازدواج، قدرت تصمیم‌گیری، ارتباطات خانوادگی و مطلوبیت فرزندآوری به دست آمده و به دو طبقه مدرن و سنتی تقسیم شده است. در این پژوهش چهار فرضیه مطرح شده است که همگی مورد تأیید قرار گرفته‌اند. نتایج تحقیق نشان دهنده این است که نگرش به ازدواج و خانواده در نسل دوم بیشتر مدرن است تا سنتی و برعکس در مادران این ارزش‌ها بیشتر سنتی است تا مدرن. این نتایج با نتایج تحقیقات خزایی (۱۳۷۹)، عسگری (۱۳۸۲)، عبدالهیان (۱۳۸۳)، سرایی (۱۳۸۵)، کورش‌نیا و همکارش (۱۳۸۶)،

باقری و همکاران (۱۳۸۸)، محمدپور و همکاران (۱۳۸۸)، مظاهری و همکاران (۱۳۸۷) در ایران و کویسومیگ وهالمن (۲۰۰۳)، لالونده (۲۰۰۴) و تورنتون و همکاران (۲۰۰۶) در کشورهای دیگر مشابهت دارد. هم‌چنین از کل پاسخگویان، دختران ۱۲/۷٪ آرمان‌گرایی توسعه‌ای پایین، ۲۴/۵٪ آرمان‌گرایی توسعه‌ای متوسط و ۸۸/۵٪ آرمان‌گرایی توسعه‌ای بالا دارند و مادران ۸۸/۳٪ آرمان‌گرایی توسعه‌ای پایین، ۷۴/۵٪ آرمان‌گرایی توسعه‌ای متوسط و ۱۱/۵٪ آرمان‌گرایی توسعه‌ای بالا دارند. بطور کلی بر طبق نتایج، مشخص می‌شود که آرمان‌گرایی توسعه‌ای دختران بسیار بالاتر از مادران آنهاست. این نتایج با نتایج تحقیقات شرفی (۱۳۸۷) و تورنتون (۲۰۰۱، ۲۰۰۵، ۲۰۰۶) مشابهت دارد. نتایج جدول شماره ۴ و ۵ و ۶ نشان می‌دهد که رتبه افراد به شاخص‌های توسعه ذکر شده (امید زندگی، تحصیلات، بیکاری، اقتصاد آزاد، کیفیت زندگی و آزادی سیاسی) برای سه کشور با رتبه سازمان ملل نزدیک است بنابراین افراد، آرمان‌گرایی بالایی دارند. بین آرمان‌گرایی توسعه‌ای و همه شاخص‌های ازدواج و خانواده رابطه معناداری وجود دارد که این رابطه مثبت و مستقیم است، به این معنا که با افزایش میزان آرمان‌گرایی توسعه‌ای، الگوی ازدواج مدرن‌تر می‌شود. در جامعه مورد بررسی ما نیز بر طبق نتایج تحت تأثیر نوسازی و پیامدهای آن مثل افزایش تحصیلات، شهرنشینی، گسترش استفاده از وسایل ارتباطی و افزایش آگاهی، نگرش‌ها و ارزش‌ها و انتظارات (محمدپور و همکاران، ۱۳۸۸)، آرمان‌گرایی نسل جوان (دختران) نسبت به مادرانشان افزایش یافته که این موجب تغییراتی در نگرش و رفتار افراد از جمله در زمینه ازدواج شده و باعث مشابهت الگوی ازدواج و تشکیل خانواده افراد با الگوی ازدواج غربی و مدرن‌تر شدن آن شده است. هم‌چنین فرآیند نوسازی با افزایش سطح تحصیلات زنان، فراهم آوردن امکان حضور در فعالیت‌های بیرون از خانه و مشارکت اجتماعی و اشتغال آنان، بهبود موقعیت زنان، از بین رفتن پدر سالاری و افزایش حقوق زنان و در نتیجه افزایش انتظارات زنان در سطح فردی و اجتماعی همراه بوده است (باقری و همکاران، ۱۳۸۸). بخش زیادی از اوقات زنان، اختصاص به شغل و حرفه خود داشته و آنان مجبورند نیمی از اوقات خود را معطوف به شغل خود نمایند. در نتیجه، این مسائل و پدیده‌ها می‌توانند پیامدهایی را از جمله بالاتر رفتن سن ازدواج یا به فکر ازدواج و تشکیل خانواده نبودن و کاهش مطلوبیت ازدواج به دنبال داشته باشند. از طرفی با افزایش سطح تحصیلات، میزان آگاهی و انتظارات و استقلال مالی زنان، قدرت تصمیم‌گیری آنان بالاتر رفته، پذیرش طلاق برایشان آسان‌تر شده و هم‌چنین بیشتر متمایل به ازدواج‌های عشقی و بر اساس انتخاب خود نسبت به ازدواج‌های ترتیب یافته توسط والدین هستند. بنابراین تحت تأثیر مجموعه این عوامل نگرش به ازدواج و تشکیل خانواده در دختران نسبت به مادرانشان مدرن‌تر شده است.

پی‌نوشت‌ها

1. Peter C. Smith
2. Fricke
3. Andrade
4. Ideational Model Of Reality
5. Ideational Model For Reality
6. Human Development Index

منابع

- احمدنیا، ش. و مهریار، ا. ه. (۱۳۸۳). نگرش و ایده‌آل‌های نوجوانان تهرانی در زمینه همسرگزینی، فرزندآوری و تنظیم خانواده. مجموعه مقالات دومین همایش انجمن جمعیت‌شناسی ایران (صص. ۲۱۸-۱۹۷). شیراز: دانشگاه شیراز.
- آستین‌نشان، پ. (۱۳۸۰). بررسی روند تحولات سن ازدواج و عوامل اجتماعی- جمعیتی مؤثر بر آن طی سال‌های ۷۵-۱۳۵۵. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، تهران.
- باقری، م. و ملتفت، ح. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر اشتغال زنان بر هرم قدرت خانواده. فصلنامه خانواده‌پژوهی، ۵(۱۸)، ۲۶۲-۲۴۷.
- خزاعی، ط. (۱۳۷۹). بررسی تحولات اجتماعی و فرهنگی در طول سه نسل خانواده تهرانی: با تأکید بر مقایسه مراسم، آداب و کارکردهای حمایتی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، تهران.
- جعفری، م. ح. و چوبری، ع. (۱۳۸۵). تغییرات، ویژگی‌ها و موانع ازدواج در استان گیلان با تأکید بر شهرستان رشت. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۱(۲)، ۱۱۰-۸۹.
- سرایی، ح. (۱۳۸۵). تداوم و تغییر خانواده در جریان گذار جمعیتی ایران. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۱(۲)، ۶۰-۳۷.
- شرفی، ز. (۱۳۸۷). بررسی تأثیر آرمان‌گرایی توسعه‌ای و عوامل جمعیت‌شناختی بر گرایش به مهاجرت‌های بین‌المللی: مطالعه موردی جوانان ۳۰-۱۸ ساله شیراز و ارسنجان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، شیراز.
- عباسی شوازی، م. ج. و صادقی، ر. (۱۳۸۴). قومیت و الگوی ازدواج در ایران. مجله پژوهش زنان، ۳(۱)، ۴۷-۲۵.
- عسکری ندوشن، ع. (۱۳۸۲). عوامل نهادی مؤثر بر باروری با تأکید خاص بر تحولات خانواده: مطالعه موردی استان یزد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، تهران.
- قربانی، ر. (۱۳۸۳). تغییرات فرهنگی (از کوچ به اسکان) مطالعه موردی: عشایر تالش در طول سه نسل. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، تهران.
- کنعانی، م. ا. (۱۳۸۵). پیوند سنت و نوسازی در افزایش سن ازدواج: نمونه ایرانیان ترکمن. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۱(۱)، ۱۲۶-۱۰۴.
- کوروش‌نیا، م. و لطیفیان، م. (۱۳۸۶). بررسی روایی و پایایی ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطات خانواده. فصلنامه خانواده‌پژوهی، ۳(۱۲)، ۸۷۵-۸۵۵.
- گیدنز، آ. (۱۳۷۹). جامعه‌شناسی (ترجمه م. صبوری). تهران: نشر نی. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۱۹۸۹)
- محمدپور، ا.، رضایی، م. و پرتوی، ل. (۱۳۸۸). بازسازی معنایی تغییرات خانواده به شیوه نظریه زمینه‌ای. فصلنامه خانواده‌پژوهی، ۵(۱۹)، ۳۳۰-۳۰۹.
- مظاهری، ع. و صادقی، م. (۱۳۸۷). مقایسه ادراک و آرمان ساختار خانواده در والدین و فرزندان جوان آن‌ها. فصلنامه خانواده‌پژوهی، ۵(۱۶)، ۳۲۹-۳۵۱.
- مقدس، ع. ا. (۱۳۷۴). منزلت مشاغل در جامعه شهری ایران: شهر شیراز. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۱۰(۲)، ۹۳-۶۵.

مقدس، ع. ا. و خواجه نوری، ب. (۱۳۸۴). جهانی شدن و مشارکت اجتماعی زنان: مطالعه موردی زنان شیراز و استهبان. *مجله پژوهش زنان*، ۷(۱۳)، ۶۵-۹۳.

- Dejong, J., Ghimire, D., & Arland T. (2006). *The influence of developmental idealism on marriage: Evidence from Nepal* [On-line]. Available: <http://developmentalidealism.Org/projects/familylife/>
- Dixon, R. (1971). Explaining cross-cultural variations in age at marriage and proportions never marrying. *Population Studies*, 25(2), 215-233.
- Goode, W. (1963). *World revolution and family patterns*. New York: Free Press.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures: Selected essays*. New York: Basic Books.
- Hank, K. (2001). Regional social contexts and individual fertility decisions: A multilevel analysis of first and second births in Western Germany. *Working Paper No; 015*; Max Institute for Demographic Research.
- Lalonde, R. (2004). The role of cultural in interpersonal relationships: Do second generation South Asian Canadians want traditional partner? *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35(5), 503-524.
- Malhotra, A., & Tsui, A. O. (1996). Marriage timing in Sri Lanka: The role of modern norms and ideas. *Journal of Marriage and the Family*, 21(2), 476-490.
- Mitra, P. (2004). Effect of socio-economic characteristics on age at marriage and total fertility in Nepal. *Journal of Health and Population*, 22(1), 84-96.
- Quisumbing, A. R., & Hallman, K. (2003). *Marriage in transition: Evidence on age, education and assets from six developing countries*. New York: Population Council.
- Thornton, A. (2001). The developmental paradigm, reading history sideways, and family change. *Demography*, 38(4), 449-465.
- Thornton, A. (2005). Reading history sideways: The fallacy and enduring impact of the developmental paradigm on family life [Online]. Available: <http://developmentalidealism.Org/>
- Vanden, H. A., & Mc Donald, P. (1994). Marriage and divorce. In D. Lucas & P. Mayer Ceds. (Eds.), *Population Studies* (pp. 69-90). Canberra: Australian National University.